

**REPUBLIKA HRVATSKA
MINISTARSTVO VANJSKIH POSLOVA
DIPLOMATSKA AKADEMIJA**

UGOVORI IZMEĐU SVETE STOLICE I REPUBLIKE HRVATSKE

Tajana Lušić, dipl. oec.

Voditelj: mr. Joško Klisović

Zagreb, 2002.

SADRŽAJ

SAŽETAK.....	2
SUMMARY.....	3
1.UVOD.....	4
2.KARAKTERISTIKE VATIKANSKE DIPLOMACIJE.....	6
3. POVIJESNI RAZVOJ ODNOSA SVETE STOLICE I DRŽAVE HRVATSKE.....	7
3.1 RAZVOJ DIPLOMATSKIH ODNOSA U DRUGOJ POLOVICI 20. STOLJEĆA.....	9
4. RAZLIKOVANJE POJMOVA SVETE STOLICE I VATIKANA.....	11
5. PRAVNI ASPEKT UGOVORA SA SVETOM STOLICOM.....	14
6. ZNAČAJ UGOVORA.....	16
6.1. KAKO JE DOŠLO DO NASTANKA UGOVORA IZMEĐU SVETE STOLICE I REPUBLIKE HRVATSKE.....	17
7. SADRŽAJNO RAZMATRANJE UGOVORA SA SVETOM STOLICOM.....	19
7.1. UGOVOR O GOSPODARSKIM PITANJIMA.....	19
7.2. UGOVOR O PRAVNIM PITANJIMA.....	20
7.3. UGOVOR O SURADNJI NA PODRUČJU ODGOJA I KULTURE.....	21
7.4. UGOVOR O DUŠEBRIŽNIŠTVU KATOLIČKIH VJERNIKA, PRIPADNIKA ORUŽANIH SNAGA I REDARSTVENIH SLUŽBI REPUBLIKE HRVATSKE.....	22
7.5. POSLJEDICE POTPISANIH UGOVORA.....	23
7.6. USPOREDBA S DRUGIM DRŽAVAMA U PITANJIMA UGOVORA SA SVETOM STOLICOM.....	25
8. ZAKLJUČAK.....	26
9. POPIS LITERATURE.....	27

SAŽETAK

Ugovori između Svete Stolice i Republike Hrvatske stvaraju politički i pravni okvir za djelovanje Katoličke crkve u našoj zemlji: na taj način ona može izvršavati svoje poslanje u Republici Hrvatskoj poštujući njezine vjerske, kulturne i povijesne posebnosti. Predstavljaju međunarodne ugovore sklopljene između dva subjekta međunarodnog prava, Republike Hrvatske i Svete Stolice. Ova potonja uživa poseban status u međunarodnom pravu karakteriziran kao *sui generis*. Ovakvi pojedinačni Ugovori su novina u reguliranju odnosa između Katoličke crkve i države, predstavljajući odmak od tradicionalno reguliranog odnosa Crkve i države koji je stoljećima bio utvrđen kroz konkordat. Radom se naglašava važnost međunarodnopravnog uređenja odnosa sa Svetom Stolicom koja uživa svoju međunarodnu osobnost zato, što i drugi međunarodni akteri žele s njome učiti u međunarodne odnose pa tako i Republika Hrvatska.

Ključni pojmovi: međunarodni ugovor, međunarodnopravni subjekt, diplomatski odnosi, konkordat.

SUMMARY

Treaties between the Holy See and the Republic of Croatia form a political and legal frame for the activity of the Catholic Church in our country: in this way it can perform its mission respecting Croatia's religious, cultural and historic singularity. These treaties represent international agreements, stipulated between two subjects of international law, the Republic of Croatia and the Holy See. The last one, usufructs the special position in international law known as *sui generis*. Detailed treaties, such as these, are innovation in the way that Catholic Church regulates its relation with a state, representing a moving away from traditionally regulated relation between the Church and state, determined through the centuries as concordat. This study emphasizes the importance of regulating the relations with the Holy See in terms of international law. The Holy See usufructs its special international personality from the fact that many international subjects want to establish the international relations with it, as the Republic of Croatia too.

Key words: treaty, subject of international law, diplomatic relations, concordat.

1. UVOD

Država se smatra zajednicom, što na određenom području djeluje u obliku najviše organizacije pravnog poretka i pri tome nije podložna nijednoj drugoj organizaciji. Čl.1. Konvencije iz Montevidea o pravima i dužnostima država propisuje: “Država kao međunarodnopravna osoba mora ispuniti sljedeće uvjete: (1) stalno stanovništvo; (2) određeno područje; (3) vladu; (4) sposobnost ulaziti u odnose s drugim državama.”¹

Priznanje nove države slobodan je akt kojim jedna ili više država konstatiraju postojanje druge države i pokazuju svoju volju, da je smatraju članom međunarodne zajednice.

Vatikan, snagom svoje tradicije i međunarodno priznatne uloge u svijetu, može kroz svoju globalnu hijerarhijsku organizaciju utjecati na odlučujuće “opinion makere” da se određena država prizna. Takva situacija desila se u novijoj hrvatskoj povijesti u kojoj je upravo Vatikan zagovarao priznanje Republike Hrvatske na međunarodnoj sceni, te je među prvima i priznao 13.siječnja 1992.god.

Međunarodni ugovori, formalno pravni okvir diplomatskih odnosa, između Svete Stolice i Republike Hrvatske, podrazumijevaju četiri ugovora:

- Ugovor između Svete Stolice i Republike Hrvatske o suradnji na području odgoja i kulture; ratificiran 24.siječnja 1997.god.
- Ugovor između Svete Stolice i Republike Hrvatske o dušebrižništvu katoličkih vjernika, pripadnika oružanih snaga i redarstvenih službi Republike Hrvatske; ratificiran 24.siječnja 1997.god.
- Ugovor između Svete Stolice i Republike Hrvatske o pravnim pitanjima; ratificiran 9.veljače 1997.god.
- Ugovor između Svete Stolice i Republike Hrvatske o gospodarskim pitanjima; ratificiran 4.prosinca 1998.god.

¹ Prof.dr.sc.Degan, V.D.: MEĐUNARODNO PRAVO, Pravni fakultet u Rijeci, 2000., str.226

Prva tri ugovora stupila su na snagu nakon što su u Vatikanu 9.travnja 1997.god., a zadnji 14.prosinca 1998.god. razmijenjeni ratifikacijski instrumenti.

Ovaj rad ne pruža detaljniju razradu tematike, članak po članak, već pruža jedan pregled kroz više dimenzija. Nezaobilazan povijesni aspekt daje slijed razvoja odnosa kako povijesnih tako i diplomatskih od njihovih početak pa do današnjih dana.

Kroz povijesni slijed može se pratiti i pravni tijek nastajanja i stvaranja konkordata tj. međunarodnih ugovora Svete Stolice i Republike Hrvatske koji se obrađuju u prvom dijelu rada.

U središnjem dijelu rada razmatra se međunarodnopravni subjektivitet Svete Stolice kao jednog od nosioca međunarodnog ugovora. Nadalje, detaljnije se razrađuje sama priroda ovih ugovora, te razlozi njihovog nastajanja.

Ugovorima se rješava niz pitanja s kojima je javnost više ili manje polemizirala, kao i razloge zašto je uopće došlo do potpisivanja, o čemu više pred kraj rada.

2. KARAKTERISTIKE VATIKANSKE DIPLOMACIJE

Vatikanska diplomacija jedna je od najstarijih², najiskusnijih i najdugoročnijih. Prilagodljiva je i sve manje tajnovita, o čemu svjedoče službene izjave, govori pape diplomatskom zboru pri Svetoj Stolici, šefovima vlada i država kad ga posjete, novim ambasadorima, međunarodnim organizacijama, što čini sastavni dio otvorene diplomacije.

Ivan XXIII. je diplomaciju Svete Stolice, polazeći od zahtjeva suvremenog vremena te “aggiornamenta”, stavio u službu mira i dijaloga s kršćanskim i nekršćanskim dijelom svijeta, s državama različitog uređenja. U enciklici “Pacem in terris” isticao je, da međunarodni odnosi trebaju počivati na četiri stupa: istini, slobodi, pravdi i solidarnosti.³

Svjetovna, politička funkcija papinskog predstavnika sastoji se od suradnje s vladom u svezi s aktualnim međunarodnim problemima, a ne samo bilateralnim odnosima. Vatikanska diplomacija je evoluirala brže od civilne diplomacije, nadilazeći konkordatsku fazu. Njezinu evoluciju ubrzao je II. Vatikanski koncil.

Prema riječima pape Pavla VI., diplomacija nije vještina da se pošto-poto uspije, kako je govorio Machiavelli. Ona je djelo mira i vještine da se uspostave razumni ljudski odnosi među narodima. Nema prave diplomacije bez pobjede istine, a diplomat mora biti stručnjak i arbitar mira.

Suvremena vatikanska diplomacija djelovala je u pokoncilskom razdoblju u duhu opredjeljenja II. Vatikanskog koncila, koji je utvrdio nove orijentacije u međunarodnoj politici Svete Stolice u skladu sa znacima i zahtjevima vremena. Novi pravci jesu: pozitivan odnos prema zemljama u razvoju za uklanjanje jaza između razvijenih i nerazvijenih zemalja, dijalog Zapada i Istoka, te ujedinjenje Europe od

² Diplomacija Svete Stolice starija je od papinske svjetovne države. Još prije nego što su franački vladari, Pipin Mali i Karlo Veliki, priznali papinsku vlast nad Rimom i dijelom Italije, Sveta Stolica je imala svoje predstavnike apokrizijare u tijeku 5. i 6. stoljeća. U srednjem vijeku to su papinski legati, a u novom vijeku nuncij kao stalni predstavnici i tako sve do danas.

³ dr. Cvrtilje, V., VATIKANSKA DIPLOMACIJA, ŠK, Zagreb, 1992., str. 29

Atlantika do Urala na neblokovskim demokratskim osnovama, uz djelovanje kršćanskog vjerskog faktora.

Novi fenomen u pokoncilskoj međunarodnoj i diplomatskoj aktivnosti jest izuzetno zalaganje pape, osobito pape Ivana Pavla II. koji je izjavio:

“Diplomatska predstavništva važan su instrument moderne diplomacije. Ona se ne ograničavaju samo na zaštitu bilateralnih interesa među državama, već proširuju svoju akciju prema potrebama i osnovnim zahtjevima međunarodne zajednice. Da se suzbiju zla i opasnosti, Crkva i država moraju raditi zajedno.”

Treba uzeti u obzir duhovnu i moralnu važnost pape i Svete Stolice koji djeluju na univerzalnoj razini i imaju značenje ne samo svjetske moralne, nego i društvene velesile s diplomatsko-političkim konotacijama.

Tradicionalne značajke vatikanske diplomacije mogli bismo sažeti u:

- poticanje prekida borbi i kršenja prava ljudske osobe
- uvažavanje suverene volje naroda, izražene slobodno i legitimno
- obrana žrtava agresije
- poticanje pregovora radi postizanja mira
- uvažavanje međunarodnog prava.

Održavajući danas diplomatske odnose sa 167 zemalja, Sveta Stolica želi biti u službi svih naroda, prije svega katolika, kako bi promicala mir i prinosila njegovoj zaštiti kad je ugrožen, te bila glas savjesti po riječima pape Ivana Pavla II.⁴

3. POVIJESNI RAZVOJ ODNOSA SVETE STOLICE I DRŽAVE HRVATSKE

Hrvatski narod jedan je od prvih naroda koji je po dolasku u nove krajeve prihvatio kršćanstvo.

Seobu prema jugu Hrvati su započeli s područja Velike ili Bijele Hrvatske između 627. i 640.god., na poziv bizantskog cara Heraklija, koji je želio osloboditi

pokrajine Dalmaciju i Panoniju od Avara. U to doba Crkvom upravlja Ivan IV. (640.), rodом iz Dalmacije, koji šalje opata Martina novim gospodarima tog područja, kao svog posebnog izaslanika sa svrhom da naviješta Evanđelje novodošlom narodu, te ga odvrti od poganstva. Hrvatski narod prvi put dolazi u dodir sa europskom kršćanskom civilizacijom.

Najveći dio Hrvata bio je pokršten tijekom VII. i VIII. stoljeća. Za vladavine bana Borne (679.) sklapaju svoj prvi međunarodni savez u novoj postojbini, i to sa Svetom Stolicom u osobi pape Agatona. Prihvativši kršćansku vjeru, Hrvati su shvatili i prihvatili mirotvornu strategiju u vanjskoj politici i postavili sebi kao ideal, mirni suživot i prijateljske odnose prema susjednim narodima.

Za vrijeme kneza Branimira papa Ivan VIII. oko 879.god., potvrđuje europsko usmjerenje Hrvatske. 925.god. knez Tomislav se, upravo uz pomoć Svete Stolice, mogao proglasiti kraljem i uzdignuti hrvatske zemlje na dostojanstvo i na razinu međunarodno priznatog kraljevstva, što je jamčilo nezavisnost i ravnopravnost s ostalim državama u tadašnjoj Europi.

Nakon ujedinjenja Hrvatskog i Mađarskog kraljevstva u personalnu uniju 1102.god., težište hrvatske državne misli prebacilo se na Bosnu. Tijekom vremena, bosanski vladari hrvatske krvi, uzdižu Bosnu na rang kraljevine uz pomoć Svete Stolice.

U narednom razdoblju do 20. stoljeća Hrvati će u konstantnoj borbi za očuvanje svog identiteta, kako s Turcima, kada zaslužuju veleban naslov “antemurale christianitatis”, tako i s Mađarima i Austrijancima, očuvati svoje veze sa Svetom Stolicom.

Nakon tog dugog razdoblja previranja, najnovija povijest prošlog stoljeća jedna je od najbitnijih za naš narod.

Napori oko konkordata između Svete Stolice i Kraljevine Jugoslavije, kojeg su u Rimu potpisali jugoslavenski ministar pravosuđa Ljudevit Aver i kardinal Eugenio Pacelli, budući papa Pio XII, propadaju 1936.god. zbog opozicije Srpske pravoslavne crkve, koja želi sačuvati svoj privilegirani položaj u Jugoslaviji. Katolička crkva ostaje jedina vjerska zajednica koja u prvoj Jugoslaviji nije imala zakonski uređen odnos s državom.

⁴ Mons.Tauran,J.L.: VATIKAN U SLUŽBI MIRA I SUVREMENI ODNOSI , Zbornik Diplomatske Akademije, Zagreb, 1999.

Vatikan je bio vezan svojom tradicionalnom praksom, da dok traje rat ne priznaje novonastale subjekte. Istovremeno, znao je da je hrvatski narod plebiscitarno prihvatio svoju državu, premda je bio u velikoj većini protiv fašističkog režima što mu je bio nametnut. U takvoj situaciji Sveta Stolica ne priznaje NDH i ne otvara diplomatsko predstavništvo,⁵ već šalje u Hrvatsku papinog delegata, opata R.Marconea, koji predstavlja papu kod naših biskupa i vjernika.

Poslije 1945.god. granica između dvije zone, istočne i zapadne Europe, pomakla se za kojih stotinjak kilometara na zapad i neke nacije koje su se od davnina smatrale zapadnim, našle su se iznenađene na istoku. Stvorile su se dakle, nakon Drugog svjetskog rata, tri različite situacije na europskom kontinentu: zapadna Europa, istočna Europa i jedna treća, problematičnija od te dvije, geografski centralna, kulturno zapadna i politički istočna. U toj situaciji našla se i Hrvatska.⁶

Nakon rata Tito je najprije pokušao prekinuti vezu između hrvatskog naroda i Svete Stolice, nudeći zagrebačkom nadbiskupu msgr. Alojziju Stepincu stvaranje Hrvatske nacionalne crkve (kao što postoji Srpska pravoslavna crkva), što je Stepinac odbio. Ljeti 1952.god. došlo je do strahovitih napada na biskupe i terora nad njima. Papa Pio XII., želeći odati priznanje msgr. Stepincu za njegovo junačko svjedočanstvo, imenovao ga je kardinalom, čime je izazvao reakciju režima. Prekidaju se diplomatske veze sa Svetom Stolicom, optuživši crkvu da se miješa u unutrašnje poslove države,⁷ te pokušavši na taj način potpuno izolirati Hrvatsku od Svete Stolice i Katoličke crkve u svijetu.⁸

3.1. RAZVOJ DIPLOMATSKIH ODNOSA U DRUGOJ POLOVICI 20. STOLJEĆA

Komunistički režim, tražeći nekakav *modus vivendi* s Katoličkom crkvom, potpisuje poznati Protokol 25.lipnja 1966.god. kojim je predviđena uspostava odnosa

⁵ Da bi izbjegao političko priznanje papa prima A.Pavelića samo na privatnu audijenciju dakle bez svečanosti

⁶ Mrkonjić, T.: HRVATSKA / SVETA STOLICA STOLJETNE VEZE, Biblioteka Relations, Zagreb, 1999., str.142

⁷ Mercier, J.; POVIJEST VATIKANA; Barbat; Zagreb; 2001.; str.39,40

⁸ Msgr.Simčić, M.; SVETA STOLICA I HRVATI; Zbornik društva za povijesnicu Klana; Žagar, Opatija; 1995.; 129-140

između SFRJ i Svete Stolice na razini izaslanika vlade pri Svetoj Stolici i apostolskog delegata s funkcijom izaslanika Svete Stolice pri vladi SFRJ. Taj Protokol vrlo je skroman sadržajem i praktično se zaustavio na iznošenju nekih općih načela. U razgovorima Svete Stolice i SFRJ nije došla u obzir mogućnost, da se dođe do konkordata ili modusa vivendi u smislu pravnog reguliranja, makar i parcijalnog, odnosa crkve i države. Ipak, 15.kolovoza 1970. Sveta Stolica i SFRJ uspostavile su diplomatske odnose na razini ambasadora.

Osebnost papinskog predstavnika jeste što on zastupa Papu kao suverena i šefa Svete Stolice, kao najviše instance vatikanske države i Katoličke crkve, a takvim ga priznaje i katoličko stanovništvo države domaćina. Druga karakteristika je, prvo uspostavljanje diplomatskih odnosa Svete Stolice s jednom socijalističkom zemljom u kojoj je crkva u obnoviteljskom zamahu nakon II. Vatikanskog koncila održanog 1962.- 1965.god.

Potpisivanjem Protokola iz 1966.god utvrđene su margine djelovanja Katoličke crkve u “vjerskim i crkvenim okvirima i shodno tome ne mogu da zloupotrebe svoje vjerske i crkvene funkcije koje bi imale politički karakter.” Tek s proglašenjem nezavisnosti Republike Hrvatske uslijedit će promjene u djelovanju i utjecaju Katoličke crkve.

Ivan Pavao II. najviše je učinio, da Republika Hrvatska 1992.god. bude diplomatski priznata, zahvaljujući njegovim diplomatskim inicijativama u Europi i svijetu. Iako je Sveta Stolica po tradiciji oprezna u priznavanju novih država, ona je sada na čelu s Papom prednjačila u priznavanju Republike Hrvatske (13.siječnja 1992.).

Značajan je Memorandum Svete Stolice upućen državama članicama KESS-a od 26.studenog 1991.god., kojim su dotične zemlje pozvane da formalno priznaju Hrvatsku.

Ugovorima se, posebno onim o pravnim pitanjima, prvi put u novijoj povijesti uređuju odnosi između crkve i hrvatske države. Naime, slomom Austro-Ugarske 1918.god. prestao je vrijediti konkordat koji je bio sklopljen 1855.god. Ti su sporazumi, prvi te vrste, zaključeni i ratificirani između Svete Stolice s jednom zemljom koja se tek nedavno oslobodila komunističkog režima.

Prilikom potpisivanja prva tri ugovora, 10.travanja 1997.god. Ivan Pavao II. primio je u audijenciju hrvatsko izaslanstvo i izrekao prigodni govor u kojem između ostalog kaže:

Načela vjerske slobode, odvojenosti Crkve od države i potreba međusobne suradnje kao dio demokratskog pravnog sustava, sada stupaju na snagu i u Republici Hrvatskoj, poštivajući vaše povijesne, kulturne i vjerske posebnosti. Ne radi se nipošto o povlasticama danim Katoličkoj crkvi, nego o redovnome načinu uređivanja međusobnih odnosa Crkve i države na korist svih građana. Jasno je da uređivanje pravnog položaja omogućuje Crkvi da se, s više sigurnosti, posveti svojem vlastitom djelovanju. Crkva samo traži da može nastaviti svoje poslanje služenja novim poletom, žarom i stvaralaštvom, u zoru trećeg kršćanskog tisućljeća.⁹

4. RAZLIKOVANJE POJMOVA SVETA STOLICA I VATIKANA

Sveta Stolica (Sancta Sedes) označava vrhovnu biskupsku ulogu sv.Petra i njegovih nasljednika koji upravljaju rimskom biskupijom i čitavom Katoličkom crkvom. Ta se biskupska stolica ili katedra¹⁰ zove svetom jer je posvećena mučeničkom smrću sv. Petra i drugih papa.

Vatikan je izvorno geografsko-toponimijski pojam gdje je sv. Petar bio mučen i ubijen te sahranjen, a car Konstantin dao izgraditi baziliku u njegovu čast. Tako se s vremenom riječ Vatikan počela upotrebljavati kao istovjetna imenica za Svetu Stolicu.

Razlikovanje pojmova Svete Stolice i Vatikana posljedica je njihove različite međunarodnopravne uloge u povijesnim razdobljima.

1.) Papinska država prije 1870.god. bila je prava država i subjekt međunarodnog prava, a papa je bio svjetovni suveren. Pitanje međunarodnopravnog

⁹ Mrkonjić, T.; HRVATSKA/SVETA STOLICA ... op.cit., str.180

¹⁰ Riječ Stolica odnosi se na latinsku riječ Cathedra tj. učiteljska stolica

subjektiviteta nije se postavljalo jer je postojanje Papinske države osiguravalo Svetoj Stolici sredstvo za ravnopravne pregovore s državama.

2.) Od 1870.god. kada je njegova država postala dijelom Kraljevine Italije, papa nije bio teritorijalni suveren, ali je i dalje razmjenjivao diplomatske predstavnike. Talijanska vlada je temeljem Garancijskog zakona iz 1871.god. garantirala papi svetost i nepovredivost, te ukazivanje istih počasti koje pripadaju suverenu, ali Zakon nije papi priznavao posebno državno područje. Pravnici su to konstruirali kao suverenost *sui generis*. To znači da unatoč tome što papa do 1929.god. nije imao države, Sveta Stolica, kao najviša institucija Katoličke crkve, se smatrala nekom vrstom subjekta međunarodnog prava, dakako s ograničenjima kao posljedicama nedostatka države.¹¹

3.) Lateranskim ugovorom 1929.god. između Svete Stolice i Kraljevine Italije,¹² Vatikan je poprimio drugi pravni značaj, tj. osnovana je Država Grada Vatikana, dakle međunarodno priznati državni subjekt. Lateranskim ugovorom¹³ priznaje se suverenitet Svete Stolice na međunarodnom planu.

Međunarodnopravni subjektivitet Svete Stolice potvrđuje i činjenica, da je ona stranka mnogih međunarodnih ugovora, kako vjerskog karaktera (konkordati), tako i mnogih univerzalnih i regionalnih ugovora svjetovnog karaktera; članom je mnogih međunarodnih organizacija; te ima pravo aktivnog i pasivnog prava poslanstva. Sveta Stolica obuhvaća rimskog prvosvećenika, ili papu i Rimsku kuriju.

Rimska kurija (ili Državni sekretarijat) je konstitucijama Pavla VI. “Regimini Ecclesiae Universae” te “Pastor bonus” Ivana Pavla II. sastavljena od dva dijela: sekcija za opće poslove (unutrašnji poslovi) i sekcija za odnose s državama (vanjski poslovi). Prvi dio djeluje u domeni odnosa pape s crkvom. Drugi je nadležan za diplomatske odnose s državama, za vezu s diplomatskim zborom pri Svetoj Stolici, za pregovore s vladama. Državni sekretar je vrhovni šef papinske diplomacije, Ivan Pavao II. imenovao je za državnog tajnika Angela Sodana, a za sekretara za odnose s državama nadbiskupa Jean-Louis Taurana.¹⁴

¹¹ Andrassy, J., Bakotić, B., Vukas, B.; MEĐUNARODNO PRAVO 1; ŠK; Zagreb, 1995; str.145-148

¹² Činjenica da je Sveta Stolica sklopila s Italijom Lateranske ugovore koji jesu međunarodni ugovori potvrđuje činjenicu da Sveta Stolica ima međunarodnopravni subjektivitet.

¹³ Lateranski ugovor sastoji se od Konkordata kojim se uređuje položaj katoličke crkve u Italiji, ali i finansijsku konvenciju kojom se Sveta Stolica odriče potraživanja od Italije nakon ukidanja papinske države.

Vatikan, pravno govoreći ne predstavlja Katoličku crkvu, nego samo malu papinsku državu koja jamči nezavisnost papi i središnjoj crkvenoj upravi (Rimskoj kuriji) s obzirom na Italiju. Ustanova, koja predstavlja čitavu Katoličku crkvu u svim zemljama svijeta jest pravni subjekt, Sveta Stolica.¹⁵

Posebnost subjektiviteta Države Vatikanskog Grada jeste da njegove interese u međunarodnim odnosima štiti diplomatska služba Svete Stolice (ona danas zaključuje međunarodne ugovore za Vatikanski Grad), odnosno činjenica što nema vlastitu diplomaciju, govori o posebnosti njegovog subjektiviteta kojem se pridodaje oznaka *sui generis*.

Vatikan je država, iako značaj te države daleko prelazi njegov teritorij i broj stanovnika. Još ima mjesta i zaključku da je Vatikan u neku ruku funkcionalna država, s obzirom da u njemu djeluje centralni aparat Katoličke crkve kao velike međunarodne organizacije s Papom na čelu.

Država Vatikanskog Grada član je i nekih međunarodnih organizacija (npr. Svjetske poštanske unije), kao i druge minijaturne države, te je strankom međunarodnih ugovora. Na taj način ona ostvaruje svoju međunarodnopravnu sposobnost.

U međunarodnom pravu ne postoji "propisani" jedinstveni tip međunarodne osobnosti koji bi nužno od države zahtijevao sabiranje svih mogućih tipova manifestacije međunarodnog subjektiviteta (članstvo u međunarodnoj organizaciji, stranka međunarodnih ugovora, vlastita diplomatska služba i sl.).

Sveta Stolica i Država Vatikanskog Grada su subjekti međunarodnog prava. Radi se paralelnom međunarodnopravnom subjektivitetu Države Vatikanskog Grada i Svete Stolice i to uz karakteristiku sui generis, s time da se ta sintagma kod Države Vatikanskog Grada odnosi na nepostojanje vlastite diplomatske službe kao jedne manifestacije međunarodnopravnog subjektiviteta (država) dok kod Svete Stolice na pomanjkanje vlastitog teritorija, a kod jednog i kod drugog međunarodnopravnog subjekta na njihovu vezanost uz fenomen Crkve.¹⁶

¹⁴ Cvrnje, V...op.cit. str.38

¹⁵ Msgr.Simčić,M.; SVETA STOLICA I HRVATI; Zbornik društva za povijesnicu Klana; Žagar, Opatija; 1995.; 129-140

¹⁶Čećuk,B.: O MEĐUNARODNOPRAVNOM SUBJEKTIVITETU SVETE STOLICE I DRŽAVE VATIKANSKOG GRADA, magistarski rad, Pravni fakultet u Zagrebu, 2001.

5. PRAVNI ASPEKAT UGOVORA SA SVETOM STOLICOM

“Međunarodni se ugovor sastoji u suglasnosti volja dviju ili više subjekata međunarodnog prava s ciljem da postigne određeni učinak po međunarodnom pravu, stvarajući odnos prava i dužnosti između njegovih stranaka. Sve stranke ugovora moraju biti subjekti međunarodnog prava, tj. države, međuvladine organizacije ili priznati ustanici.”¹⁷

S pravne točke gledišta ugovore su potpisali predstavnici dvaju subjekata međunarodnog prava, Republika Hrvatska i Sveta Stolica, kako je utvrđeno u prethodnom poglavlju, te zato imaju međunarodnu pravnu vrijednost.

Svetu Stolicu je zastupao opunomoćeni predstavnik, apostolski nuncij u Zagrebu nadbiskup Giulio Einaudi, a Republiku Hrvatsku dr. Jure Radić, predsjednik Državnog povjerenstva za odnose s vjerskim zajednicama.

S aspekta Svete Stolice, potpisani ugovori spadaju u takozvano konkordatsko pravo, koje je redovito nepoznato drugim crkvama i vjerskim zajednicama, iako i one mogu sklopiti slične sporazume s državnim vlastima koji međutim nemaju međunarodno obilježje.

Konkordat je međunarodni sporazum koje crkva sklapa s državama. Etimološki riječ konkordat dolazi od tal. riječi urediti, složiti. Konkordati su međunarodni ugovori te se i na njih odnosi Bečka konvencija o međunarodnim ugovorima iz 1969.god.¹⁸ U tom je smislu Sveta Stolica adresat norme međunarodnog prava.¹⁹

¹⁷ prof.dr.sc.Degan, V.Đ...op.cit. str.121

¹⁸ Prema Degan, V.Đ...op.cit.str.123; za međunarodni ugovor se koriste i nazivi konvencija, ugovor, sporazum, konkordat, modus vivendi.

¹⁹ Čećuk, B...op.cit.

Ugovori se svrstavaju u obitelj konkordata jer imaju istu pravnu težinu kao konkordatski međunarodni ugovori, iako nemaju i isti način obradbe pitanja. Naime, unatoč tome što svjetovno pravo obje vrste, konkordate i ovakve pojedinačne ugovore, smatra međunarodnim ugovorima, s crkvenog stajališta ovakvim se ugovorima rješavaju pojedinačna pitanja, dok konkordat obuhvaća sveukupne odnose između Crkve i Države.²⁰

Papa sklapa konkordat kao vjerski poglavar i predstavnik vjernika katolika u dotičnoj državi, a ne kao predstavnik Vatikanske Države. Po konkordatu dvije strane trajno uređuju pravni položaj Katoličke crkve u državi i odnos te države sa Svetom Stolicom, kojoj priznaju i subjektivitet Vatikanske Države.

Konkordatsko nastojanje vatikanske diplomacije polazilo je od načela da Crkva treba zaštititi interese katolika. Konkordatska vezanost smetala je Crkvi čvršćem nastupu protiv eventualnih gaženja temeljnih ljudskih prava. Crkva je bila obvezna ponašati se sukladno odredbama konkordata koji nije detaljnije razrađivao pojedine sfere javnog djelovanja, već cjelokupan odnos crkve i države. Multilateralnim ugovorima, u okviru određenih granica, Svetoj Stolicu se nudi mogućnost intervencije u unutarnje poslove država i to ondje, gdje to nije mogla postići konkordatima, npr. ugovori koji se odnose na ljudska prava. Novi stil papinske diplomacije jeste težnja za što dinamičnijim oblicima, traženje mjesta u svijetu koji stvara nove odnose, a ne čuvanje i održavanje statusa quo.

Pravna vrijednost međunarodnih ugovora, ovisno o Ustavu države, može nadilaziti zakone dotične države, kao u slučaju Republike Hrvatske. Članak 140. Ustava Republike Hrvatske kaže:

“međunarodni ugovori koji su sklopljeni i potvrđeni u skladu s Ustavom i objavljeni, a koji su na snazi, čine dio unutrašnjeg pravnog poretka Republike Hrvatske, a po pravnoj snazi su iznad zakona. Njihove odredbe mogu mijenjati ili ukidati samo uvjete i na način koji su u njima utvrđeni ili suglasno općim pravilima međunarodnog prava.”²¹

Međunarodni ugovori se ovisno o odredbama mogu direktno primjenjivati u unutrašnje zakonodavstvo ili mogu zahtijevati promjene unutrašnjeg pravnog okvira u kojem djeluje gospodarstvo. U slučaju sadašnjih ugovora izbjegnuto je mogući sukob

²⁰ Eterović, N.; PRINOSI; Crkva u svijetu br.2/1997; str. 184

²¹ Narodne novine, br.41/2001

jer Ugovori općenito uzimaju u obzir postojeće zakonodavstvo RH. Neki će zakoni, kao onaj o ženidbi iziskivati izmjene i nadopune prema dogovorenim odredbama, posebno što se tiče građanskih učinaka kanonske ženidbe.²²

U Hrvatskoj ugovori potpisani sa Svetom Stolicom donose novosti na pravnom području, jer u komunističkom sustavu nije bilo mjesta za konkordatsko pravo, a samo kanonsko pravo bilo je potisnuto na rub društva. Ugovori će pravnicima omogućiti da bolje upoznaju temelje kanonskog prava, pravnog nazivlja ili barem one pojmove koji su neophodni za točnu primjenu kanonskih odredaba s građanskim učincima. Crkvene pak pravnike će ugovori usmjeriti na bolje upoznavanje crkvenog javnog prava i na suradnju s građanskim pravnicima, posebno na području ispreplitanja kanonskog i građanskog prava.

Pod odredbama kanonskog prava, kao jednom od pravnih temelja Ugovora, podrazumijevaju se odredbe Zakonika kanonskog prava te sve druge odredbe Katoličke crkve, koje imaju snagu zakona bilo opće, koje vrijede za cijelu Katoličku crkvu, bilo posebne, kao na primjer, odredbe Hrvatske biskupske konferencije koje vrijede za Crkvu u Republici Hrvatskoj.

6. ZNAČAJ UGOVORA

Posebna narav ugovora između Svete Stolice i Republike Hrvatske proizlazi iz činjenice da se oni samo u jednoj mjeri mogu uspoređivati s ugovorima koje Republika Hrvatska potpisuje s nekom državom. Naime, Sveta Stolica nije država, nego suverena vlast Katoličke Crkve, središnje i upravno tijelo Katoličke Crkve koje je subjekt međunarodnog prava. U pregovorima s vlastima hrvatske države Sveta Stolica zastupa Katoličku Crkvu u Republici Hrvatskoj, s kojom je u prisnom jedinstvu.

Radi se o bilateralnim ugovorima, dogovoru između dvaju subjekata međunarodnog prava koji se na završetku svakog od četiriju ugovora nazivaju dvjema “visokim ugovornim stranama”. Zbog toga je razumljivo da je Republika Hrvatska,

²² Eterović, N; PRINOSI; Crkva u svijetu br.2/1997; str. 182,183

poput drugih država u kojima su katolici većina, prihvatila neke posebne oznake izraza poštovanja prema Svetoj Stolici, npr. da se u hrvatskom tekstu ugovora na prvom mjestu spomene Sveta Stolica.²³

U uvodu svakog od ugovora označuje se njihova glavna svrha:

- određivanje pravnog okvira između Katoličke crkve i Republike Hrvatske
- uređivanje odnosa između Katoličke crkve i Republike Hrvatske na području kulture i odgoja
- na prikladan i trajan način urediti dušobrižničku skrb za vjernike katolike, pripadnike oružanih snaga i redarstvenih snaga
- osiguranje pastoralnog djelovanja Katoličke crkve u Republici Hrvatskoj.²⁴

U uvodu se redovito navode pravni temelji na kojima ugovori počivaju. Za Svetu Stolicu su to dokumenti II. Vatikanskog koncila i odredbe kanonskog prava, a za Republiku Hrvatsku je to Ustav. Unatoč tome što i crkva i država imaju odvojeno polje rada željelo se istaći da se u konačnici susreću na istom, i to *čovjeku*, istodobno i građaninu i vjerniku.

6.1. KAKO JE DOŠLO DO NASTANKA UGOVORA IZMEĐU SVETE STOLICE I REPUBLIKE HRVATSKE

Sustavni susreti započeli su 1993.god. Hrvatska biskupska konferencija na svojem konstituirajućem saboru 8.lipnja 1993.god. osnovala je Povjerenstvo Hrvatske biskupske konferencije za odnose s državom, čiji je prvi predsjednik bio biskup Srećko Badurina, a potom od 1996.god. mons. Josip Bozanić. Ubrzo je osnovano i Državno povjerenstvo za odnose s vjerskim zajednicama, a za predsjednika je postavljen dr. Jure Radić.

Sastajući se po potrebi, rasla je svijest za potrebom sustavnog uređenja međusobnih odnosa na primjeren način, prihvatljiv i za Republiku Hrvatsku i za Katoličku crkvu u Republici Hrvatskoj. Budući da, prema pravnome ustroju Katoličke crkve, uređivanje odnosa između pojedine države i mjesne crkve spada u nadležnost

²³ U Protokolu o razgovorima vođenim između predstavnika Vlada SFRJ i predstavnika Svete Stolice iz 1966.god., na srpskom se jeziku SFRJ spominje prije Svete Stolice.

²⁴ Eterović,N.; UGOVORI IZMEĐU SVETE STOLICE I REPUBLIKE HRVATSKE; Glas Koncila; Zagreb; 2001.; str.136-142

Svete Stolice, jačala je odluka da se urede odnosi između Svete Stolice i Republike Hrvatske na provjereni način, onako kako je to već Sveta Stolica učinila s drugim državama, koje imaju slična povijesna i vjerska obilježja poput Republike Hrvatske.

Od prve službene sjednice 27.srpnja do 19.svibnja 1995.god. bilo je ukupno 12 sastanaka povjerenstva. Do tada su bila riješena pitanja dušobrižništva katolika pripadnika vojske i policije, povratak Katoličkog bogoslovnog fakulteta u sastav zagrebačkog Sveučilišta.

Radni razgovori učestali su u prvoj polovini 1998.god. tijekom kojih je Mješovito povjerenstvo dogovorilo načela budućeg gospodarskog ugovora.

Postavilo se pitanje, da li su ugovori dogovoreni u pravo vrijeme? Odgovor bi morao biti potvrđan. Naime, od uspostave samostalne i nezavisne Republike Hrvatske prošlo je više godina. Za to se vrijeme pronašlo praktično rješenje mnogih pitanja od zajedničkog interesa u novim uvjetima rada i suradnje. Katolička crkva dobila je pravo javnosti, otvorilo se ogromno polje rada dušobrižništvu u sredinama u kojima prije Crkva nije mogla djelovati (vojsci, bolnicama, staračkim domovima..). Trebalo je to iskustvo plodne suradnje staviti u pravni okvir.

Smatralo se, da se prva tri ugovora trebaju potpisati zajedno jer se nije htjelo dati povoda da se ovi Ugovori ispolitiziraju.²⁵

Ugovori su sklopljeni u to vrijeme i na taj način jer je tadašnja politička situacija to zahtijevala. Kao što je već rečeno, trebalo je utvrditi pravne odnose sa Svetom Stolicom, prvom suverenom vlašću koja je priznala državu Hrvatsku i doprinijela njezinom vanjsko-političkom priznavanju. U to vrijeme tadašnja vlast je svoju poziciju na političkoj sceni, međunarodnoj i unutrašnjoj, gradila i na pozitivnom odnosu s Vatikanom. Zbog toga se i zamjera da su koncesije za promicanje općeg dobra, kako je rečeno u ugovorima, ugrađene zbog trenutačne situacije u zemlji. Uz to tražila se podrška međunarodne zajednice preko jačanja veza s drugim demokršćanskim partijama u Europi. Dodatni razlog predstavljala je činjenica da čak 76,5% stanovništava pripada katoličkoj vjeri.

²⁵ Ibid; str.15-20

7. SADRŽAJNO RAZMATRANJE UGOVORA SA SVETOM STOLICOM

7.1. UGOVOR O GOSPODARSKIM PITANJIMA

S Ugovorom između Svete Stolice i Republike Hrvatske o gospodarskim pitanjima čekalo se do donošenja Zakona o naknadi za imovinu oduzetu za vrijeme Jugoslavenske komunističke vladavine, donesenog 1996.god.

Ugovorom o gospodarskim pitanjima na početku se navodi, da će Katoličku crkvu i dalje primarno uzdržavati vjernici svojim milostinjama i prilozima za slavljenje svetih misa, za potrebe župske zajednice. Na ta primanja ne primjenjuju se odredbe poreznog sustava Republike Hrvatske, tj. Katolička crkva će nastaviti slobodno raspolagati tim dobrima. Ovom odredbom se odstranjuje bilo kakva mogućnost miješanja građanskih vlasti u redovito gospodarsko uzdržavanje Katoličke crkve.

Zadobivši slobodu djelovanja nakon demokratskih promjena, Katoličkoj crkvi je u dogovoru s izabranom vlašću utvrđen sustav uzdržavanja primjeren u okviru članka 2. i dalje razrađen u narednim člancima do članka 10. Sadrže dvije glavne teme: povratak oduzete imovine i novčani prinosi Republike Hrvatske Katoličkoj crkvi.

Što se tiče povratka oduzete imovine, Ugovorom o gospodarskim pitanjima Republika Hrvatska se obvezala da će:

- vratiti u naravi ona dobra koja je moguće vratiti
- naći odgovarajuću zamjenu za ona dobara koja nije moguće vratiti
- isplaćivati naknadu u novcu za ostalu imovinu.²⁶

Popis dobara koja su bila u vlasništvu Katoličke crkve treba utvrditi mješovita komisija.

Republika Hrvatska je imala u vidu tri načela prigodom ovakve odluke:

1. priznaje se društveno vrijedan rad Katoličke crkve u službi građana na kulturnom, odgojnom, društvenom i etičkom polju
2. spomenuti godišnji novčani doprinosi omogućit će Katoličkoj crkvi da nastavi na doličan način promicanje općeg dobra²⁷
3. pri određivanju spomenutog iznosa mjerodavne i crkvene i državne vlasti imale su na umu postotak građana koji se izjašnjavaju katolicima.²⁸

Što se tiče državne pomoći vjerskim zajednicama ona može biti posredna ili neposredna. Posredna je na primjer oslobađanje poreznih nameta, dok neposredna podrazumijeva novčanu pomoć. I jedan i drugi način pomoći povezan je s državnim proračunom.²⁹ Zbog gospodarske situacije nije se išlo na soluciju nekakvih poreza u korist crkve.

7.2. UGOVOR O PRAVNIM PITANJIMA

U ugovoru o pravnim pitanjima određuje se odnos između Katoličke crkve i države. Ni Republika Hrvatska ni Sveta Stolica ne pronalaze neke nove odnose između crkve i države, nego se obvezuju da će poštivati već iskušane. Ti se odnosi temelje na načelu neovisnosti i samostalnosti i crkve i države, i to svake u svom poretku.

Republika Hrvatska priznaje javnu pravnu osobnost Katoličke crkve i svih crkvenih ustanova koje imaju takvu pravnu osobnost. Prema Zakoniku kanonskog prava br.116 “javne pravne osobe jesu skupnost osoba ili stvari koje je osnovala mjerodavna crkvena vlast da u granicama koje su im određene u ime crkve obavljaju, prema odredbi pravnih propisa, svoju zadaću koja im je povjerena radi općeg dobra.” Posebna oznaka crkvenih javnih pravnih osoba jest činjenica da obavljaju svoju službu u ime crkve npr. biskupije.

Sljedeći članci ovog ugovora jamče Katoličkoj crkvi slobodu općenja s ustanovama i osobama bilo u Hrvatskoj bilo u inozemstvu, slobodu pastoralnog

²⁶ Eterović,N; PRINOSI; Crkva u svijetu br.1/99; str. 78-93

²⁷ Republik Hrvatska će mjesečno davati iz godišnjeg državnog proračuna iznos koji odgovara dvjema prosječnim bruto plaćama pomnoženim s brojem župa koje postoje u Republici Hrvatskoj na dan stupanja na snagu ovog Ugovora.

²⁸ Prema popisu pučanstva iz 1991.god. bilo je u Republici Hrvatskoj 76,5% katolika.

²⁹ U Italiji građani mogu slobodno namijeniti iznos od 8 promila svojeg obveznog poreza na dohodak državi ili vjerskoj zajednici koja je sklopila ugovor s Talijanskom Republikom. Naime, radi se o dijelu obveznog poreza koji građani slobodno mogu namijeniti.

djelovanja, isključivu nadležnost Katoličke crkve za imenovanje i dodjelu crkvenih službi.

Ugovorom su određeni i neradni dani koji zanimaju crkvu i državu. Uz nedjelju nije riječ samo o zapovjednim blagdanima, već i svetkovinama.

Kanonska ženidba i krivično gonjenje crkvenih osoba također je utvrđeno, o čemu nešto kasnije.

7.3. UGOVOR O SURADNJI NA PODRUČJU ODGOJA I KULTURE

Hrvatski ugovor o odgoju i kulturi donosi načela o nastavi vjeronauka u javnim školama i predškolskim ustanovama, uz opće načelo, da su roditelji prvi nadležni za odgoj djece. Jamči se nastava vjeronauka “kao obveznoga predmeta za one koji ga izaberu, pod istim uvjetima pod kojima se izvodi nastava ostalih obveznih predmeta”.

Članak 1. kaže “Odgojno obrazovni sustav u javnim predškolskim ustanovama i školama, uključujući i visoka učilišta, uzimat će u obzir vrijednosti kršćanske etike.” Dakle, uzimaju se u obzir vrijednosti kršćanske etike u kojoj se prepoznaje gotovo 87,5 njezinog stanovništva (76% katolika i 11,1% pravoslavaca te 0,4% protestanata prema popisu iz 1991.god.).

Katoličkoj crkvi priznaje se pravo osnivanja predškolskih ustanova i škola bilo kojeg stupnja, te pravo upravljanja tim školama prema zakonima kanonskog prava, hrvatskog državnog zakonodavstva i Ugovora o odgoju i kulturi.

Temeljem ugovora Katolička crkva ima pravo pristupa državnim sredstvima javnog priopćavanja, te pravo osnivanja i djelovanja vlastitih radiopostaja i televizije.

7.4. UGOVOR O DUŠEBRIŽNIŠTVU KATOLIČKIH VJERNIKA, PRIPADNIKA ORUŽANIH SNAGA I REDARSTVENIH SLUŽBI REPUBLIKE HRVATSKE

Hrvatskim ugovorom o vojnom ordinarijatu dogovoreno je osnivanje Vojnog ordinarijata na čelu kojeg se nalazi vojni ordinarij sa sjedištem u Zagrebu. Vojni ordinarij vodi skrb za dušobrižništvo katolika u vojsci. On se u principu izjednačuje s biskupijom, a vojni ordinarij ima sva prava kao i dijecezanski biskup.

Predviđeno je da će “Ministarstvo obrane i Ministarstvo unutarnjih poslova osigurati materijalne uvjete potrebne za djelovanje Vojnog ordinarijata, prije svega dolično sjedište vojnog ordinarijata te prikladna mjesta za bogoštovlje”.

Hrvatski ugovor ne donosi odredbe o služenju vojne obveze klerika, svećenika i redovnika vjerojatno zbog ratnih uvjeta u kojima se nalazila Republika Hrvatska. Za to vrijeme redovnički kandidati su bili izuzeti od vojne obveze, dok je po prestanku ratnih operacija uslijedila obveza služenja u vojsci.

7.5. POSLJEDICE POTPISANIH UGOVORA

Ugovori su u raspravi prilikom ratifikacije, ali i javnosti, kako među stručnim krugovima, tako i u medijima, izazvali reakcije.

Ugovor na području kulture i odgoja potaknuo je druga neriješena pitanja u našem zakonodavstvu. Postavlja se pitanje: da li će katoličke škole i ustanove biti privilegirane u svom položaju u odnosu na druge. Tu se misli (ponajprije na izdvajanje svote novca) na odredbu Ugovora prema kojoj će učitelji, nastavnici, odgojitelji i drugi djelatnici jednako kao i učenici uživati ista prava i dužnosti kao i oni u državnim školama.

Ugovorom o pravnim pitanjima postavilo se pitanje, da li se zadire u suverenitet države Hrvatske omogućavanjem crkvenog braka, kanonske ženidbe. Pitanje crkvene ženidbe je bitno pitanje Katoličke crkve, budući je to jedan od svetih sakramenata i fundamentalno pitanje za svakog katolika koji od njega ne može odstupiti. Da li se tu radi, da će građanski sudovi samo provoditi odluke crkvenih sudova, koji i odluke vrhovne vlasti crkve o ništavosti ženidbe dostavljaju nadležnom državnom sudu radi primjene građanskih učinaka odluke? Treba se reći, da je stavkom 1 članka 13. propisano da ženidbi mogu pristupiti ukoliko nema civilnih zapreka i ako su ispunjeni propisi predviđeni odredbama zakonodavstva Republike Hrvatske. Postavlja se pitanje, da li će ovi ugovori pozivajući se na kanonsko pravo zahtijevati da se u budućnosti i drugim vjerskim zajednicama omogući pozivanje na njihove zakone?

Primjedbe su išle i u smjeru članka 8., prema kojem “u slučaju sudske istrage zbog možebitnih krivičnih djela predviđenih krivičnim zakonikom, sudske vlasti će o

tome prethodno obavijestiti nadležne crkvene vlasti.” Da li se tu radi o nekakvom polovičnom imunitetu prema kojem se prethodno obavještava crkvena vlast, odnosno ne postupa se jednako kao prema ostalim građanima Republike Hrvatske koji su osnovano sumnjivi da su počinili kazneno djelo?

Ugovor o gospodarskim pitanjima izazvao je najviše polemike ponajprije jer se njime predviđa povrat imovine Katoličkoj crkvi procijenjene na milijarde eura, iako nitko u strukturama vlasti ne zna točan iznos, koji tek treba buduće zajedničko povjerenstvo utvrditi. Tu se ponovno povlačilo pitanje reciprociteta, ako se vrati katoličkoj vjerskoj zajednici mora se i drugima. Nadalje, vremenski rok povratka krajnje je neodređen, zna se samo početna godina (2000.god.), a zadnja godina bit će utvrđena povjerenstvom.

U osnovi svega treba reći, da ugovor nije između Republike Hrvatske i Hrvatske katoličke crkve, već između dvije suverene države, zbog čega se razlikuje od dogovora sa svim drugim vjerskim zajednicama.

Kao jedno od izvora nedoumica u pogledu Ugovora postavilo se pitanje pravne osobe u Kanonskom pravu, navodeći da Katolička crkva nije pravna osoba na koju bi se onda shodno tome ili ne, odnosio ugovor. Pitanje je, je li Katolička crkva pravna osoba na koju se odnose imovinsko-pravni poslovi jednog ugovora? Ipak, između svih pravnih osoba Zakonik Kanonskog prava Katoličku crkvu i Svetu Stolicu proglašava pravnim osobama i samo za njih upotrebljava naziv moralna osoba. “U crkvi osim fizičkih osoba ima i pravnih osoba, koje su u kanonskom pravu subjekti obveza i prava koja odgovaraju njihovoj naravi,” kanon 113. stavak 2. Upravo zato što se u ugovorima impostira kanonsko pravo oni predstavljaju jedan sui generis ugovor.³⁰

Predmet rasprave bilo je i pitanje o profitnoj ili neprofitnoj djelatnosti crkve zbog razlikovanja u oporezivanju. Sporazum nastoji taj posao razlučiti i reći, da su crkvene ustanove kada rade vjerski posao, neprofitne.³¹

To su niz pitanja ili nejasnoća, koja su svoje objašnjenja djelomično našla. Za nadati se je, da će provedbeni akti osigurati rješavanje preostalog dijela problema.³²

³⁰ Nuić V.B; OPĆE PRAVO KATOLIČKE CRKVE; Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1985., str.44-47

³¹ Fonogrami 16., 17., 36. sjednice Sabora Republike Hrvatske

³² Državnim proračunom RH za 1999.god. osigurano je ukupno 190.000.000,00 kuna, radi izvršavanja financijskih obveza Republike Hrvatske prema Katoličkoj crkvi. Ta sredstva doznačivat će se Hrvatskoj biskupskoj konferenciji u deset obroka godišnje

7.6. USPOREDBA S DRUGIM DRŽAVAMA U PITANJIMA UGOVORA

Sveta Stolica potpisivala je i s drugim zemljama slične ugovore, a naročita sličnost vidi se sa španjolskim i portugalskim ugovorom, i mađarskim ugovorom o gospodarskim pitanjima.

Sveta Stolica i Republika Hrvatska svjesne su da većina građana Republike Hrvatske pripada Katoličkoj crkvi. U demokratskom društvu državne vlasti moraju imati na umu vjersku pripadnost građana, posebno kada se radi o većini. Stoga se ta činjenica ponavlja i unutar ugovora o pravnim pitanjima, ali i ostalih. Slične tvrdnje nalaze se i u ugovorima sa Španjolskom, Poljskom i Italijom. Ugovorima je predviđeno rješavanje mogućih nesporazuma oko primjene Ugovora, ali i rješavanja novih pitanja u okviru mješovite komisije. U usporedbi s drugim konkordatima ili ugovorima radi se o novosti.

Uzimajući u obzir prethodno rečeno, i portugalski i španjolski ugovor o odgoju i kulturi, kao i hrvatski, navode “odgoj što ga država osigurava u javnim školama, bit će vođen načelima kršćanskog nauka i morala, koji su tradicionalni u zemlji”.

Povrat oduzete imovine Katoličkoj crkvi u zemljama srednjoistočne Europe, rješavalo se također ugovorima sa Svetom Stolicom. Ipak, bilo je i izuzetaka kao što su baltičke zemlje, gdje povrat nije sustavno riješen, već su državne vlasti vratile neka dobra, ali još uvijek ne i velike zemljišne posjede.

Mađarski ugovor o gospodarskim pitanjima sa Svetom Stolicom, prvi je po pitanju imovine koji je Sveta Stolica potpisala s jednom zemljom proizašlom iz komunističkog sustava. Između mađarskog i hrvatskog ugovora postoje razlike. U mađarskom je dogovorena lista dobara koje će država vratiti Katoličkoj crkvi, a označen je i rok od 1998. do 2011.god. U Republici Hrvatskoj taj popis i rok vraćanja tek mora obaviti mješovito povjerenstvo.

Mađarski ugovor ne predviđa zamjenu za dobra koja neće moći biti vraćena, što je dogovoreno u hrvatskom ugovoru. Najveća je razlika među ugovorima u svezi naknade za imovinu koju dvije države neće moći vratiti Katoličkoj crkvi. U mađarskom je ugovoru dogovoren iznos koji će država godišnje dostavljati Katoličkoj crkvi, a koji bi odgovarao kamatama da je vrijednost te imovine uložena na dugi rok. U Republici Hrvatskoj je dogovoreno da će se Katoličkoj crkvi isplaćivati, u četiri godišnja obroka, primjerena novčana naknada za dobra koja država neće moći vratiti.

U hrvatskom ugovoru o gospodarskim pitanjima Katolička crkva ne izjavljuje, kao u mađarskom ugovoru, da su “provedbom ovog Ugovora zadovoljeni njezini zahtjevi za naknadu i rješenje pitanja imovine”. Hrvatski ugovor ponavlja da će pitanje povrata imovine biti riješeno prema zakonskim odredbama.³³

Sveta Stolica je nastojeći odrediti nadležnost Crkve i države po pitanju ženidbe sklopila ugovore sa sljedećim europskim zemljama: Italijom, Španjolskom, Poljskom, Hrvatskom i Maltom. U tim zemljama država priznaje građanske učinke kanonske ženidbe, osim u Poljskoj,³⁴ te priznaje i građanske učinke odluka nadležnih crkvenih sudova o ništavosti ženidbe. Uspoređujući navedene ugovore i konkordate, zapaža se, da je rok upisa kanonske ženidbe u građanske matice vjenčanih različit u pojedinim zemljama. U Italiji se taj čin mora obaviti najkasnije 5 dana od sklapanja ženidbe, kao i u Poljskoj, Španjolskoj, Malti dok je u Portugalu 7 dana.

Građanski učinci odluka crkvenih sudova odvijaju se prema dogovorenim postupcima. Prema portugalskom konkordatu, portugalski građanski sudovi priznaju parnice Vrhovnog suda Apostolske signature i provode njezine odluke. I u Republici Italiji odluke crkvenih sudova o ništavosti kanonske ženidbe moraju imati izvršni dekret crkvenog nadzornog tijela.

Ovo predstavlja samo izdvojene dijelove ugovora koje je Sveta Stolica potpisala s drugim državama. U razmatranje su uzete samo one teme kojima se u ovom radu posvetila veća pažnja.

³³ Eterović, N.; UGOVORI IZMEĐU SVETE STOLICE I REPUBLIKE HRVATSKE; Glas Koncila; Zagreb; 2001.; str.305-310

³⁴ Odluka po tom pitanju ostavljena je za neki budući sporazum.

8. ZAKLJUČAK

Ugovori između Svete Stolice i Republike Hrvatske, osim svog međunarodno pravnog značenja, predstavljaju vrhunac tisućljetnih veza države Hrvatske sa Katoličkom crkvom.

Potreba za međunarodno pravnim reguliranjem odnosa između Katoličke crkve tj. Svete Stolice, koja ju predstavlja, i Republike Hrvatske javila se zbog bitno promijenjenih prilika nakon 1991.god. kad je nova društveno-politička situacija iziskivala novu pravnu regulaciju s Katoličkom crkvom.

Bilateralni ugovori Svete Stolice i Republike Hrvatske predstavljaju dogovor dvaju subjekata međunarodnog prava na području odgoja i kulture; dušobrižništvu katoličkih vjernika, pripadnika oružanih snaga i redarstvenih službi Republike Hrvatske; pravne te gospodarske regulative.

Ugovorima između Svete Stolice i države naglašava se neovisnost i samostalnost Crkve i države. Unatoč tome što i Crkva i država imaju odvojeno polje rada, ugovorima se željelo istaći da se u konačnici susreću na istom, i to čovjeku. Oni predstavljaju načelo odijeljenosti Crkve i države prema kojem su svaka u svom poretku neovisne i samostalne, a s druge strane se pak promiče zdrava suradnja i crkve i države. Time se postavljaju čvrsti temelji zajedničkog djelovanja za opće dobro.

Sklapajući ugovore sa Svetom Stolicom, Republika Hrvatska je potvrdila da pripada krugu zemalja zapadne i srednje Europe. Njihovom primjenom obvezala se na suradnju s Katoličkom crkvom na dobrobit ne samo katolika, nego i svih njezinih građana.

9. POPIS LITERATURE

1. Andrassy, J., Bakotić, B., Vukas, B.; MEĐUNARODNO PRAVO 1; ŠK; Zagreb, 1995
2. dr. Cvrilje, V.: VATIKANSKA DIPLOMACIJA, ŠK, Zagreb, 1992.
3. Čećuk, B.: O MEĐUNARODNOPRAVNOM SUBJEKTIVITETU SVETE
4. STOLICE I DRŽAVE VATIKANSKOG GRADA, magistarski rad, Pravni fakultet u Zagrebu, 2001.
5. Eterović, N.: UGOVORI IZMEĐU SVETE STOLICE I REPUBLIKE HRVATSKE;
6. Glas Koncila; Zagreb; 2001.
7. Eterović, N.; PRINOSI; Crkva u svijetu br.2/1997.
8. Eterović, N.; PRINOSI; Crkva u svijetu br.1/1999.
9. Fonogrami 16., 17., 36. sjednice Sabora Republike Hrvatske
10. Mercier, J.; POVIJEST VATIKANA; Barbat; Zagreb; 2001.
11. Mrkonjić, T.; HRVATSKA/SVETA STOLICA STOLJETNE VEZE; Biblioteka Relations; Zagreb; 1999.
12. Nuić V.; OPĆE PRAVO KATOLIČKE CRKVE; Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1985.
13. Narodne novine, br.41/2001.
14. Msgr. Simčić, M.; SVETA STOLICA I HRVATI; Zbornik društva za povjesnicu Klana; Žagar, Opatija; 1995.
15. Mons. Tauran, J.L.; VATIKAN U SLUŽBI MIRA I SUVREMENI ODNOSI; Zbornik Diplomatske akademije; Zagreb; 1999.

Ugovori između Svete Stolice i Republike Hrvatske
Tajana Lušić